

СПІЛКУЄМОСЯ З БАТЬКАМИ

Сучасні психолого-педагогічні дослідження наголошують на ефективності залучення дітей до різних видів дитячої діяльності, зокрема трудової, з наймолодшого віку. Однак питання трудового виховання в умовах сім'ї сьогодні втрачають актуальність з низки об'єктивних та суб'єктивних причин. У дошкільних навчальних закладах дитячу працю часто теж вважають другорядним видом діяльності. Така ситуація має бути виправлена докорінним способом. І розпочинати варто передусім із сім'ї

Марина МАШОВЕЦЬ,
заступник директора
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Дитяча праця в сім'ї: за чи проти?

Питання залучення дитини дошкільного віку до праці в сім'ї сучасні батьки розглядають неоднозначно. Більшість із них переконані, що участь дитини дошкільного віку в трудових справах сім'ї швидше заважає, ніж приносить користь. Тому часто батьки свідомо **відсторонюють дитину від посильної для неї роботи**. На перший погляд, такі батьківські думки небезпідставні. Адже домогтися реального результату від маленької дитини складно — часто доводиться перероблювати виконану нею роботу, затрачаючи на це багато часу. А деколи дитяча «допомога» завдає навіть збитків у вигляді розбитого посуду чи порізаного дитиною пальчика.

Є й інші підходи до трудового виховання дитини — із раннього віку батьки дають їй **забагато складних доручень**, змушуючи виконувати їх самостійно, без допомоги дорослих. У такому разі батьки часто навіть не здогадуються про вікові можливості дитини у виконанні трудових операцій та дій.

Зауважимо, що обидва підходи помилкові, неефективні в освітньому плані, наносять шкоду. А ігнорування виховних можливостей дитячої праці в дошкільному віці провокує виникнення серйозних проблем у подальшому житті дитини.

Тож вважаємо, що батькам доцільно глибше вивчати можливість залучення дітей до праці та вміло організувати цей процес у сім'ї задля розвитку життєвої компетентності дитини, виховання в неї відповідальності, віри у власні сили, самостійності, умілості та вправності, стимулювання прагнення до пізнання нового.

Реалізуючи завдання трудового виховання дитини в сім'ї, батьки мають пам'ятати, що **дитяча праця відрізняється** від трудової діяльності дорослої людини. Зважати необхідно і на наявність особливостей та відмінностей у трудових діях та зусиллях дітей на різних етапах дошкільного віку. Це зумовлено віковими характеристиками, статевою приналежністю, індивідуальними особливостями особистості.

Ключові слова:
*трудова діяльність;
дитяча праця; домашня праця;
трудові доручення;
залучення дошкільників
до праці; сімейне виховання;
формування ставлення
до грошей*

Дитину приваблює процес праці, а не результат

Дитину, насамперед, приваблює сам процес трудової діяльності, а не кінцевий результат. Тому часто трапляється, що вона, отримавши від мами доручення поскладати іграшки, починає гратися ними, а не розкладати на полицках чи деінде в правильному, з погляду мами, порядку.

Дитина не може чекати щастя. Вона — нетерпляча. Вона хоче і має бути щасливою сьогодні, зараз. І який же я педагог, якщо кожна секунда спілкування зі мною не робить дитину щасливою, радісною і, звичайно ж, розумною і досвідченою.

Шалва Амонашвілі

ВИХОВАТЕЛЬ-МЕТОДИСТ
ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Кожен з батьків може пригадати не одну таку ситуацію, коли намагання долучити дитину до виконання трудових дій спричинило розчарування як дорослих, так і самої дитини. Скажімо, типову ситуацію, пов'язану з одяганням на прогулянку, коли, на думку батьків, дитина занадто довго застібає гудзики чи надягає шапочку, і жодними вмовляннями: «Швидше, швидше», — справа не зрушується, аж допоки батьки самі не одягнуть дитину, на що отримують її голосний спротив.

Однак усім цим непорозумінням батьки в змозі зарадити, якщо виявлятимуть терпіння, гнучкість, розуміння і демонструватимуть дитині власне позитивне ставлення до праці.

Чинники, що визначають зміст домашньої праці

Усі науково обгрунтовані види і форми організації дитячої праці, що мають місце в дошкільних навчальних закладах, у сім'ї **інтегруються в єдиний вид трудової діяльності** — домашню працю — з її численними формами організації.

У кожній сім'ї по-різному визначають обсяг та зміст домашньої праці. На них впливають, зокрема, такі чинники, як матеріальний достаток та місце проживання сім'ї. Домашня праця в сім'ях, які проживають у містах і селах, має як багато спільного, так і багато відмінного. Якщо, наприклад, містяни мають змогу ознайомлювати дитину з особливостями сільськогосподарської праці лише в сезон роботи на дачній ділянці, то для мешканців села така праця є повсякденною, і дитина долучається до неї дуже рано.

Так, отримавши доручення доглядати за грядкою з помідорами на дачній ділянці, міська дитина виконуватиме його недостатньо якісно, адже не матиме змоги надто часто приїздити з батьками на дачу. Тоді як, доглядаючи грядку з помідорами на власній присадибній ділянці, дитина виконуватиме своє доручення регулярно, тож і навичка сформується швидше.

Зауважимо, що **праця в природі приваблює дітей найбільше**, адже вони можуть простежити й насолодитися цілком конкретним, значущим її результатом — із достиглих на грядці помідорів зробити салат, подарувати мамі букет квітів, вирощених на клумбі, допомогти татові вкопати лавку під абрикосою в садку тощо.

спілкуємося з батьками

П'ятирічний Назарчик щовихідних навідував з батьками бабусю й дідуся, які влітку переїздили жити в приміське село. У їхньому господарстві були кури й курчата, качки й каченята, поросля, а також кіт і собака. Та Назарчика найбільше турбували курчата. Приїжджаючи, він поспіхом вітався з бабусею і стурбовано цікавився у дідуся: «У курчат є вода? Піду подивлюся!». Хлопчик ішов до загорожі, де метушилися курчата, оглядав поїлки, бігом повертався, бідаючись: «Я так і знав! Усю воду випили! Я зараз, миттю!». Діставав своє відерце, біг до колонки й старанно носив воду в поїлки. Бабуся й дідусь схвально усміхалися й сердечно дякували онукові за допомогу. А вже влітку так багато роботи! Хлопчик почувався задоволеним, поважно промовляв: «Піду погляну, може, ще щось треба зробити». Малий і не здогадувався, як серйозно бабуся й дідусь розробляли такі трудові «спецоперації» — зівонувалися з батьками хлопчика, уточнювали час приїзду, готували для онука нескладні й цікаві трудові завдання, виконувати які для нього було справжнім задоволенням.

Спільна домашня праця — вияв любові й турботи одне про одного

Домашня праця передбачає різні напрями докладання трудових зусиль усіма членами сім'ї, тобто, по суті, є **спільною для всіх** —

Види дитячої праці:

- самообслуговування
- господарсько-побутова праця
- праця в природі
- художня праця

Форми організації праці:

- доручення
- чергування
- спільна праця

тата, мами, старших і молодших дітей, бабусі й дідуся. Домашня праця, крім того, що є реальною роботою з ведення господарства, побуту (закупівля продуктів, кулінарія, прання, чищення, прибирання й ремонт квартири, дрібний ремонт побутових приладів, озеленення квартири та догляд за домашніми тваринами тощо), є одночасно виявом любові та турботи про найрідніших людей.

У веденні домашніх справ можна знайти посильні обов'язки для кожного члена сім'ї, зокрема й для дитини-дошкільника. Бажано, щоб дитина бачила таку модель домашньої праці, у якій **не було б розподілу на «чоловічу» і «жіночу»**.

Важливо також, щоб усі члени сім'ї утверджували й шанували ідею взаємодопомоги, взаємоповаги, взаємопідтримки. А вже саме так, зусиллями кожного, створюється тепло й затишок згуртованої щасливої сім'ї. Послідовне втілення означених принципів у життєдіяльність сім'ї допоможе «народитися» новим родинним традиціям і правилам.

Доцільно запровадити в сім'ї певні **правила й традиції** на кшталт: «Побачив безлад — прибери, а не чекай, поки хтось інший це зробить», «Кожній речі — своє місце», «Міємо руки завжди з милом», «Прибираємо всі разом», «Неділя — день спільного приготування вареників зі смачними начинками», «15 число кожного місяця — день миття домашніх квітів» тощо.

Дотримання таких нескладних правил допоможе **вивільнити час для інших цікавих справ** — спільної прогулянки, походу в музей чи театр, читання книжок, дозвілля за інтересами, скажімо — малювання, шиття, вишивання, ліплення, плетіння, скрапбукінг, декупаж тощо.

Особливості залучення дитини до домашніх справ у різні вікові періоди

Домашня праця **цікавить дитину з раннього віку**. Пригадайте, з яким інтересом малюк перебуває на кухні: обстежує кухонне начиння, знімає кришки з каструль, намагається вмикати плиту, хоче допомогти мамі нарізати овочі, хліб, розмішати ложкою страву тощо. Такі дії малюка зазвичай лякають дорослих, і вони намагаються всіляко убезпечити його, забороняючи самостійно діяти.

Хенд мейд (англ. — *hand-made*) — це мистецтво власноруч створювати речі, що несуть в собі позитивну енергетику та чудовий настрій. Такі речі, зазвичай, існують в єдиному екземплярі й унікальні, навіть якщо майстер робить їх декілька

Із таким самим запалом дитина намагається допомагати під час прибирання, прання, але, зазвичай, батьки наполегливо відсторонюють її від цих процесів.

За таких умов дитина зростає і поступово втрачає інтерес до трудових дій. Батьки ж дивуються — і одягтися сам не вміє, й іграшки покласти

не може. Тож **хочемо порадити** — усі справи робіть разом з дитиною. Спочатку давайте їй прості доручення, як-от потримати, подати те, що знаходиться близько й не зашкодить дитині, — серветку, рушничок, велику ложку. Не забувайте схвалювати старання дитини, зауважте, що саме завдяки їй вдалося впоратися значно швидше. Старшій дитині доручення варто ускладнювати: помити овочі чи фрукти, відміряти цукор для приготування компоту чи киселю, сервірувати стіл до обіду, порізати хліб, набрати води в чайник, помити чашки тощо.

Слід давати дитині зрозуміти, що вона вміє добре виконувати домашню роботу, а її допомога дуже цінна для всіх членів сім'ї.

Найпершими трудовими навичками дитини мають бути **навички самообслуговування**:

- *культура догляду за собою* — миття рук, умивання, зачісування, одягання, роздягання;
- *культура догляду за речами* — одягом, взуттям, іграшками;
- *культура їжі* — сервірування столу, користування столовими приборами, миття посуду.

Поступово сфера застосування цих навичок розширюється, і дитина здатна охоче й старанно виконувати доручення дорослих, спрямовані на обслуговування потреб сім'ї: тримати в порядку свої іграшки, адже так приємно, коли речі на своїх місцях; допомогти мамі розсортувати речі за кольором і матеріалом для прання; разом наліпити й заморозити вареників, аби потім можна було швидко приготувати вечерю; разом з татом помити посуд, віддячивши мамі за смачний обід. У відповідь на таку допомогу мама усміхнеться, пригорне і скаже: «Ви ж мої любі помічники».

Батьки мають переглянути звичні норми, **оптимізувати власну трудову діяльність**, аби сформувати в дитини інтерес до праці, бажання нею займатися, отримувати задоволення від результату та усвідомлення користі своїх зусиль для себе самої та інших людей.

Дитина навчиться з повагою ставитися до результатів домашньої праці тоді, коли дорослі ставитимуться до неї, як до рівної, пояснюватимуть необхідність виконати ту чи ту роботу без примусу та моралізаторства. Привчаючи дитину до порядку, дорослим слід строго вимагати цього й від себе.

Необхідно озвучувати дитині послідовність трудових дій, запитувати її думку щодо тієї чи тієї трудової операції, пропонувати шукати варіанти оптимізації трудових зусиль, поступово вводити планування трудової діяльності. Домашня праця, незважаючи на її рутинність та повторюваність, буде привабливішою для дитини, якщо батьки використовуватимуть **цікаві ігрові прийоми**, як-от:

- фольклорні й літературні твори — загадки, прислів'я, приказки, вірші*;
- елементи змагання — хто зліпить найкрасивіший вареник, найдрібніше поріже варені овочі на салат, акуратніше складе свій одяг тощо;
- пригадування доречних пізнавальних мультфільмів — «Казка про білу крижинку», «Колосок», «Як кошеня та песик підлогу мили» тощо.

Загадки, які доцільно використовувати в процесі спільної трудової діяльності з дітьми:

- Під землею птиця кубло звела і яєць нанесла. (*Картопля*)
- А що то за коні в гаю на припоні: довгасті, голчасті, зеленої масті, нікого не возять, лише солі просять? (*Огірки*)
- Сидить баба на грядках, вся закутана в хустках. (*Капуста*)
- Їде пані в золотім жупані. Хоч жупан той — латка на латці, та приймають у кожній хатці. (*Цибуля*)
- Гладить все, чого торкається, а торкнеш — кусається. (*Праска*)
- Згорнеш — клинець, а розгорнеш — млинець. (*Парасоля*)
- Хто зубів багато має, та нікого не кусає? (*Пилка*)
- Як порвалася футболка, дірочку зашиє ... (*Голка*)
- Нагостри його і ріж, — все поріже гострий ... (*Ніж*)
- Загородив дід хлівець для п'ятьох овець. (*Рукавиця*)

Підтримуючи в дітей інтерес до домашніх справ, батьки мають сприяти **підвищенню якості результатів цієї праці**. Якщо в середньому дошкільному віці батьки схвалювали сам факт, що дитина, наприклад, помила тарілку, то в старшому дошкільному віці слід звертати увагу дитини на якість миття — наголосити, що після миття тарілку треба обов'язково ополоснути чистою водою, витерти рушником. Доглядаючи за кімнатними рослинами, з віком дитина має виконувати всі дії впевненіше та акуратніше — не розливати воду на підвіконні, протирати листя від пилу добре викрученою ганчіркою, за потреби вміти пересадити квітку або черенкувати її тощо.

Крім активної трудової діяльності разом з дитиною, батьки мають ознайомлювати її з особливостями своїх професій. За можливості, доцільно провести екскурсію до місця своєї роботи, розповісти,

* Пропонуємо ознайомити дітей, зокрема, з віршами: «Детимам і Явсесам» Олександра Пархоменка, «Кури насміхаються» Анатолія Качана, «Неохайний» Грицька Бойка. — *Прим. авт.*

які інструменти вони використовують у роботі, яку користь приносять іншим людям результати їхньої праці.

Формування в дитини ставлення до грошей

За свою щоденну працю батьки отримують гроші. А **чи потрібні дитині дошкільного віку кишенькові гроші?** На нашу думку, ні. Адже вона не має потреби купувати щось, вести фінансові розрахунки. Чи потрібно ознайомлювати дитину з грошима та **долучати її до сімейної економіки?** Так, обов'язково. Дитина має брати участь в обговоренні сімейного бюджету.

Вона має знати, що батьки сплачують за житлово-комунальні послуги, за дитячий садок, що зароблені гроші розподіляють на різні потреби сім'ї і кожного її члена тощо.

Якщо дитина повсякчас просить купувати їй нові іграшки, речі, батьки мають шукати власні помилки у її вихованні.

Ми не закликаємо економити на дитині, ми радимо не створювати вдома філію найсучаснішого іграшкового магазину, а розвивати дитину й розвиватися разом з нею. Кількість іграшок не замінить уміння гратися, бережливо ставитися до них, шити власноруч одяг для ляльки, полагодити з татом колесо у машинці або зробити з бабусею ляльку-мотанку собі й сестричці. Гроші, витрачені за проханням дитини, мають спричинити переживання нею любові, а іншими людьми — тепла і радості.

Запропонуйте дитині підготувати подарунок до дня народження бабусі завчасно і власноруч. Можна купити цибулину гіацинта чи тюльпана, виростити квітку на підвіконні й подарувати її бабусі у власноруч розписаному квітковому горщику. А можна придбати красивий альбом для малювання, фарби і створити колекцію натюрмортів, пейзажів чи портретів усіх членів родини. Цікавих варіантів — безліч! Варто лиш захотіти приємно здивувати рідну людину.

Наприкінці зазначимо: щастя дитини-дошкільника, на нашу думку, цілком залежить від об'єднання зусиль зацікавлених дорослих, які також відкривають, а подеколи й формують у собі нові якості вихователів і партнерів дитини в різних видах діяльності, зокрема в трудовій. Головне — пам'ятати, що найяскравіші враження, які запам'ятовуються на все життя, людина виносить з дошкільного дитинства. Тож нам, дорослим, під силу зробити дитинство малюків веселковим!